

Asia: VN/16951/2020

Lausuntopyyntö keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunto

Lausun suunnitelmasta allaolevien alaotsikoiden alle

Mikäli vastasit yhtyväsi toisen tahon lausuntoon, täsmennä mistä tahosta on kyse

-

Suunnitelman tavoitteet

1 Suunnitelman tavoitteet - avovastaus

KAISU:ssa on esitetty hyvin konkreettisia toimenpiteitä, joihin lähes kaikkiin tulisi saada kasvatus ja koulutus jollain tavoin mukaan, mikäli halutaan saada aikaan muutoksia käyttäytymisessä lyhyellä aikavälillä.

Liikenne

2a Liikenteeseen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

Tälle osa-alueelle pitäisi esittää kunnianhimoisempia toimenpiteitä

2b Liikenne - avovastaus

Toimenpidevalikosta puuttuu käyttäytymisen muutokseen tähtäävät toimenpiteet. Koulutuksen ja kasvatuksen avulla voidaan edistää käyttäytymisen muutosta liikennesuoritteen vähentämiseksi ja kestävämpien liikennemuotojen käyttöönottamiseksi.

Toimenpidevalikossa on ilmaistu heikosti tai puuttuu tavoite liikennesuoritteen vähentämiseksi.

Etätöiden ja etäopetuksen lisääminen, etenkin toisella asteella, aikuiskoulutuksessa ja korkeakoulutuksessa ovat keinoja liikennesuoritteiden vähentämiseksi. Koulukuljetusten rooli yhä kasvava, kouluverkon ilmastotarkastelu.

Kaupunkiseuduilla ja kaupunkien välisessä liikenteessä on määrätietoisesti siirryttävä pois nykyisestä autokeskeisestä järjestelmästä kohti kestävä liikumisen järjestelmää. Kyseessä on merkittävä systeeminen muutos tavassa hoitaa liikkumiseen ja kuljettamiseen liittyviä tarpeita. Systeeminen muutos vaatii myös kasvatus- ja koulutuskentän mukanaoloa muutoksen aikaansaamiseksi.

Jatketaan kävelyn ja pyöräilyn investointiohjelman toteuttamista ja kävely- ja pyöräilyolosuhteiden parantamista maanteiden varsilla ja liikenteen solmukohtissa. -> Koulureittien huomioiminen.

Korotetaan suurten ja keskisuurten kaupunkiseutujen joukkoliikenteen valtionavustuksen tasoa. -> Koulureittien huomioiminen.

Korotetaan liikkumisen ohjauksen valtionavustuksen tasoa. -> Liikkumisen ohjauksen keinojen käyttö kasvatuksen ja koulutuksen sektorilla tulee varmistaa. Tätä tukee Opetushallituksessa tehtävä kestävyyskasvatuksen kehittämishanke.

Parannetaan väylien kunnossapitoa. -> Keskeisten koulureittien kunnossapidon huomioiminen. Koulujen läheiset väylät.

Työsuhdematkalippu: Julkishallinto hyödyntämään etuja etujoukoissa. Lisäksi: Julkishallinnon työmatkaliikkumissuunnitelmat.

Maatalous

3a Maataloutteen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

Tälle osa-alueelle pitäisi esittää kunnianhimoisempia toimenpiteitä

3b Maatalous - avovastaus

Toimenpidevalikosta puuttuu tai on ilmaistu heikosti tavoite esimerkiksi lihatuotteiden vähentämisestä ruuankulutuksessa ja sitä kautta ruuantuotannossa sekä julkisensektorin omissa ruokapalveluissa. Tätä tukee myös ravitsemussuosituksen mukainen syöminen, joka on mainittu. Tämän lisäksi myös maitotuotteiden roolia tulisi tarkastella kriittisemmin ja jos tutkimus niin tukee osoittaa toimenpiteitä niiden käytön järkevöittämiseksi.

Biodiversiteetti tavoitteiden huomioiminen yhteishyödyllisesti ilmastotavoitteiden kanssa. Näiden asioiden huomioiminen kasvatukseen ja koulutuksen ja osaamisen kehittämisen alalla.

Kestävän ruoantuotannon opetus ja ruokakasvatukseen huomioiminen kasvatus- ja koulutussektorilla, huomioiden myös ruokahävikki.

Rakennusten erillislämmitys

4a Rakennusten erillislämmitykseen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

Tälle osa-alueelle pitäisi esittää kunnianhimoisempia toimenpiteitä

4b Rakennusten erillislämmitys - avovastaus

Työkoneet

5a Työkoneisiin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

5b Työkoneet - avovastaus

-

Jätehuolto

6a Jätehuoltoon suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

6b Jätehuolto - avovastaus

Kierrätyksen ja materiaalitehokkuuden huomioiminen kasvatus- ja koulutussektorilla.

F-kaasut

7a F-kaasuihin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

7b F-kaasut - avovastaus

-

Teollisuus ja muut päästöt

8a Teollisuuteen ja muihin päästöihin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

Tälle osa-alueelle pitäisi esittää kunnianhimoisempia toimenpiteitä

8b Teollisuus ja muut päästöt - avovastaus

Energiaopetuksen vahvistaminen kasvatus- ja koulutussektorilla kestävyyskasvatuksen osana.

Energian käytön ja investointitukien viestintä ja neuvonta toiminta organisaatioille ja kuluttajille.

Kuntien ja alueiden ilmastotyö

9a Kunnille ja alueille suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

Tälle osa-alueelle pitäisi esittää kunnianhimoisempia toimenpiteitä

9b Kunnat ja alueet - avovastaus

Varmistetaan kestävyyskasvatuksen toteutuminen kunnissa kasvatuksessa ja koulutuksessa. Tämä edellyttää sekä kasvatus- ja koulutussektorin kestävyyskasvatuksen toteutumista, mutta myös kasvatus- ja koulutusorganisaatioiden toimintaympäristöjen kehittämistä kestävämmiksi.

Yhdyskuntarakenteessa tulisi etätöiden lisäksi pohtia myös mahdollisuuksia osittaiseen etäkouluun ja kasvatus- ja kouluverkon osuutta yhdyskuntarakenteessa.

Kulutuksen hiilijalanjälki

10a Kulutukseen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

Tälle osa-alueelle pitäisi esittää kunnianhimoisempia toimenpiteitä

10b Kulutus - avovastaus

Koulutuksen ja kasvatuksen rooli tiedonjakajana on merkittävä ja siten sen asema ja tuki varmistettava.

Ilmastokasvatuksen varmistaminen peruskoulusta tai suosituksena jo varhaiskasvatuksesta kaikille koulutusasteille vaatii resursseja kasvatuksen ja koulutuksen sektorille.

Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa esimerkiksi tunnustetaan koulujen, oppilaitosten ja korkeakoulujen keskeinen rooli oppilaiden, vanhempien ja laajemman yhteisön saamiseksi mukaan muutoksiin, joita tarvitaan, jotta siirtyminen ilmastoneutraaliuteen vuoteen 2050 mennessä onnistuu.

Kohdassa, jossa on kirjaus siitä, kuinka vahvistetaan tietopohjaa kulutusrakenteen ohjaamisesta ja tunnistetaan rakenteelliset muutostarpeet, tulee ottaa huomioon kasvatuksen ja koulutuksen ja informaatio-ohjauksen vaikutus tässä kokonaisuudessa.

Kohdassa jossa on kirjaus: "Tuetaan nykyisten ilmasto- ja kiertotalousopetusmateriaalien jalkauttamista. Tehdään kohdennettua viestintää hiilijalanjäljen pienentämisestä etenkin aikuisväestölle. Huomioidaan, että materiaaleissa kerrotaan toimien mittakaavoista. (YM yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa)" tulee huomioida yhteistyö Opetushallituksen kanssa yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen mukanaolon varmistamiseksi.

Kohdassa, jossa mainitaan: "Tuotesuunnittelussa edistetään korjattavuutta ja huollettavuutta sekä tuote palve-luna ratkaisuja. Tuetaan kiertotalouspalveluja (mm. jakaminen, vuokraaminen, lainaaminen) ohjauskeinoilla sekä lisätään niiden houkuttelevuutta. Kannustetaan, innostetaan ja verkotetaan myös kuntia ja yhteisöjä jakamiskulttuurin leviämiseen (YM/TEM)." Kasvatus- ja koulutussektorin rooli tämän kokonaisuuden edistämässä merkittävä, varmistetaan siis sen mukanaolo.

Kuluttamista aiheuttavien toimintojen roolin tunnistaminen keskeistä kuten myös niiden toimintaan vaikuttaminen, kuten työpaikat, kasvatus ja koulutus , vapaa-ajan harrastetoiminta ja matkailu. Myös osaamisen ennakointi sekä kasvatuksen ja koulutuksen rooli tässä kokonaisuudessa tärkeitä.

Kohdassa, jossa mainitaan kulutustottumuksiin liittyvät epävarmuustekijät tulee huomioida, että epävarmuutta ilmenee etenkin, jos toimenpiteitä ja resursseja ei osoiteta käyttäytymisen muutoksen edistämiseen. Tässä kasvatus- ja koulutussektorilla keskeinen rooli.

Toisaalta fossiilisista polttoaineista luopuminen, liikenteen, lämmityksen ja teollisuuden prosessien sähköistyminen ja esimerkiksi muutokset kuluttajien ruokavaliassa voivat tapahtua nopeammin kuin tällä hetkellä arvioidaan. -> Näitä nopeuttamaan tarvitaan vaikuttavaa ja pitkäjänteistä työtä kestävyyskasvatuksen keinoin sekä ylipäätään kasvatus- ja koulutussektorin mukanaoloa.

6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti-> Vaikutukset nykypäivän lasten tulevaisuuteen ovat keskeisiä ja siten tarve kestävyyskasvatuksen lisäämiseen kasvatuksessa ja koulutuksessa ilmeinen ja sitä on toteutettava myös lasten tasa-arvoisen kohtelun varmistamiseksi.

Lisäksi tiedon jakamisessa kasvatus- ja koulutussektori voi toimia keskeisessä roolissa.

Työllisyyttä ja ilmastokriisin ratkaisuihin liittyvää osaamista voidaan tukea esimerkiksi nostamalla koulutustasoa, mutta koulutus ei nyky muodossa lisää ilmastokriisien ratkaisujen osaamista, ellei koulutuksen kestävyyskasvatukseen panosteta.

Kohdassa, jossa mainitaan, että viestinnällä voidaan vaikuttaa ilmastotoimien vaikuttavuuteen ja hyväksyttävyyteen. Riittävää ja luotettavaa tietoa tulee olla tarpeeksi, jotta ihmisten arkeen isostikin vaikuttavia ilmastotoimia voidaan perustella ja niihin motivoida (Lyytimäki 2020). -> Kasvatuksen ja koulutuksen merkitys ilmastotoimien perustelussa tulisi nähdä keskeisenä. Tämä tarkoittaa laadukasta ja hyvin resursoitua kestävyyskasvatusta koko kasvatus- ja koulutussektorille.

Sitran selvityksen mukaan ilmastoahdistukseen auttaa muun muassa kestävien elämäntapojen harjoittaminen, joten tämän suunnitelman kuluttajia tukevat toimenpiteiden kohdentamisessa tulisi huomioida myös erityisenä ryhmänä ilmastoahdistukselle alttiit ryhmät, kuten alle 30 vuotiaat. -> Suuri osa alle 30- vuotiaista on jonkin koulutus- tai kasvatuspalvelun asiakkaana. Näiden organisaatioiden osaamista ja resursseja kestävyyskasvatukseen ja sitä kautta kestäviin elämäntapoihin sekä ilmastoahdistuksen torjuntaan tulee vahvistaa.

Kuluttajille suunnattu informaatio-ohjaus -> Kasvatuksen ja koulutuksen merkitys informaatio-ohjauksessa suuri.

Ilmastovuosikertomus->Kasvatus- ja koulutussektorin mahdollisuudet tulisi tunnistaa.

Julkiset hankinnat

11a Julkisiin hankintoihin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

Tälle osa-alueelle pitäisi esittää kunnianhimoisempia toimenpiteitä

11b Julkiset hankinnat - avovastaus

Osaamisen ja koulutuksen lisääminen julkisiin hankintoihin liittyen huomioiden erilaiset koulutusalat ja ennakoiden osaamisen tarpeita.

Muut poikkisektorit

12a Muille poikkisektoreille suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

Näille osa-alueille pitäisi esittää kunnianhimoisempia toimenpiteitä

12b Muut poikkisektorit - avovastaus

Opetushallituksen edustajina ehdotamme, että kestävyyskasvatus ja siten kasvatuksen ja koulutuksen rooli tunnistetaan vahvemmin ilmastopolitiikan keinona ja siten nostetaan omaksi kappaleeksi tähän osioon. Lisäksi kasvattajien ja opettajien koulutuksen ja täydennyskoulutuksen rooli tulisi tunnistaa vahvemmin.

Kansainvälinen yhteistyö ja kokemusten ja hyvien käytäntöjen vaihto tukevat myös muutosten aikaansaamista. Euroopan tasolla Erasmus+ -ohjelman roolia pidetään jopa keskeisenä välineenä ilmastonmuutosta koskevien tietojen, taitojen ja asenteiden luomisessa sekä kestäväen kehityksen tukemisessa. Se mahdollistaa tietotaidon kehittämistä ilmastonmuutoksen torjuntaan liittyvissä kysymyksissä sekä systemaattista kestävien toimintatapojen, kuten liikkumis-, majoitus- ja ruokailutottumusten käsittelyä, kokeilua ja omaksumista.

Toimenpideohjelma tavoitteiden saavuttamiseksi

13a Toimenpideohjelman vaikuttavuus

Toimenpideohjelmassa pitäisi esittää kunnianhimoisempia toimenpiteitä

13b Toimenpideohjelma - avovastaus

-

13c Mitä lisätoimia ehdotatte tavoitteiden saavuttamisen varmistamiseksi?

- Kasvatus- ja koulutussektorin vahvempi huomioiminen suunnitelmassa.
- Kansallisissa ja kansainvälisissä hankkeissa saatujen kokemusten ja tietotaidon systemaattisempi hyödyntäminen.
- Osaamisen ennakoinnin vahvempi tunnistaminen.
- Luontokadon ja ilmastotoimien vahvempi yhteenkytkeminen.
- Tarve koulutusviennin ja kehitysyhteistyön mahdollisuuksien tunnistamiselle.

Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset

14 Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset

- Kaisu ei nouse riittävän vahvasti esille ajatus ilmastohaasteiden muuttamisesta mahdollisuuksiksi. Tämän hyödyntäminen auttaa muutosten aikaansaamista.
- Sosiaaliset vaikutukset ilmeisiä ja kasvatus- ja koulutussektorin rooli tämän näkökulman huomioimisessa on keskeinen, sillä valtaosa alle 30 -vuotiaista kansalaisista on jossain kasvatus- tai koulutusorganisaatiossa asiakkaina.
- Ilmastovaikutuksissa tulisi huomioida vahvemmin toiminnan biodiversiteettiin liittyvät kytkennät.

Muita huomioita

15 Muita huomioita

Kun seuraavaa suunnitelmaa tehdään, olisi tärkeää, että työryhmässä kuultaisiin myös kasvatus- ja koulutussektorin hallinnonala.

Lausunto on valmisteltu Opetushallituksen Agenda 2030 -työryhmän jäsenten toimesta. Lausuntopyyntöä ei Opetushallitukselle osoitettu ja siten lausunto päätettiin antaa työryhmän toimesta.

16 Voiko organisaationi osaltaan edistää ilmastosuunnitelman tavoitteiden saavuttamista?

Kyllä

Suomela Helena
Opetushallitus - Anita Varsa, Agenda 2030-työryhmän puheenjohtaja,
Helena Suomela, Agenda 2030- työryhmän jäsen ja kestävyyskasvatuksen
kehittämishankkeen koordinaattori.